

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA MUSIQIY DIDNI SHAKLLANTIRISHDA KUY VA QO'SHIQLARNING TARBIYAVIY ROLI

Rajabova Marjona Ravshanjon qizi

Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy universiteti

MAQOLA MALUMOTI

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 19.09.2025

Revised: 20.09.2025

Accepted: 21.09.2025

KALIT SO'ZLAR:

*maktabgacha yosh,
musiqiy did, tarbiya,
kuy, qo'shiq, estetik
tafakkur, pedagogik
jarayon.*

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy didni shakllantirish jarayonida kuy va qo'shiqlarning tutgan o'рни, ularning tarbiyaviy ahamiyati hamda pedagogik imkoniyatlari yoritilgan. Bolaning estetik dunyoqarashi, musiqaga nisbatan qiziqishi, hissiy-emotsional holati aynan musiqa vositasida faol shakllanadi. Maqolada xalq og'zaki ijodi namunalarining (alla, bolalar qo'shiqlari, o'yin qo'shiqlari) bolaning axloqiy tarbiyasiga, milliy madaniyatga munosabatiga ko'rsatadigan ta'siri tahlil qilinadi. Shuningdek, kuy va qo'shiqlardan samarali foydalanishga doir metodik tavsiyalar ham berilgan.

Musiq — inson ruhiyatining nozik jihatlarini ifodalovchi san'at turidir. Ayniqsa, maktabgacha yoshdagi bolalar musiqiy tarbiyani sezgirlik bilan qabul qiladilar. Bu yoshdagi bolalarning estetik va axloqiy jihatdan shakllanishida kuy va qo'shiqlarning roli beqiyosdir. Ular orqali bola atrofdagi go'zallikni anglaydi, ona tili ohangini eshitadi, vatan, mehr-muhabbat, tabiat va oilaga nisbatan ijobiy hissiyotlar bilan yashay boshlaydi.

Musiqiy did — bu bolaning estetik his-tuyg'ularini, musiqaga nisbatan ichki qiziqishini, uni his qilish va baholash qobiliyatini bildiruvchi sifatdir. Shu boisdan, musiqiy didni shakllantirish maktabgacha ta'limdagi muhim pedagogik vazifalardan biri sanaladi.

Zamonaviy pedagogikada bolalarning shaxs sifatida har tomonlama kamol topishi, ayniqsa, estetik tarbiya orqali ularning go'zallikni his qilish qobiliyatini rivojlantirish muhim o'rin tutadi. Aynan musiqiy did bolada musiqaga nisbatan nozik munosabat, ohang va ritmni farqlash, kuyni his qilish, emotsional javob qaytarish kabi ko'nikmalarni

shakllantiradi. Bu esa bolaning nafaqat badiiy-estetik dunyoqarashini, balki axloqiy-ruhiy olamini ham boyitadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida olib boriladigan musiqiy mashg'ulotlar bolaning hissiy holatini barqarorlashtirish, ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otish, mehr-shafqat, mehnatga ehtirom, vatanparvarlik kabi tushunchalarni ongiga singdirishda muhim vosita hisoblanadi. Bu jarayonda xalq kuy va qo'shiqlari muhim o'rin tutadi, chunki ular bolaga yaqin, sodda va tushunarli shaklda estetik zavq va axloqiy g'oyalarni yetkazadi.

Musiqiy tarbiya bolani og'zaki nutqga, eshitish diqqatini rivojlantirishga, jamoaviy faoliyatda qatnashishga ham rag'batlantiradi. Shu sababli musiqa darslari – faqat estetik emas, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham tarbiyaviy qudratga ega bo'lgan vositadir.

Shu maqolada aynan kuy va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlari, ularning maktabgacha yoshdagi bolalar musiqiy didini shakllantirishdagi roli, metodik yondashuvlar va zamonaviy ta'limda bu yo'nalishning tutgan o'rnini tahlil qilinadi.

Musiqa orqali bolaning dunyoqarashini shakllantirish

Musiqiy eshituvlar, qo'shiq va kuylar bolaning ongiga bevosita estetik va hissiy ta'sir o'tkazadi. Bolalar o'z tuyg'ularini ifoda etishni o'rganadi, ohang va ritm orqali sezgi va tasavvurlarini boyitadi.

Kuy va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlari

- Alla va beshik qo'shiqlari — bolaning onaga, oilaga mehrini oshiradi.
- Laparlar va o'yin qo'shiqlari — bolalarda mehnatsevarlik, jamoaviylik, tartib-intizomni o'rgatadi.
- Vatanparvarlik ruhidagi kuylar — bolalarga vatan, tabiat, el-yurt haqida tasavvur beradi.

Pedagogik yondashuvlar

Musiqiy mashg'ulotlarda quyidagi usullar tavsiya etiladi:

- Tinglash va muhokama qilish (mavzuli musiqa tinglash).
- Ritmik harakatlar bilan uyg'unlashgan mashg'ulotlar.
- Ovoz chiqarish, kuylash orqali ifoda etish.
- Musiqaga mos rasm chizish yoki mimik ifoda.

Pedagogik amaliyotda ko'p hollarda musiqiy tarbiya o'yinlar va harakatli mashg'ulotlarga bog'lab olib boriladi. Biroq musiqa darslarida mazmunli, bolaga yaqin kuy va qo'shiqlardan foydalanilsa, musiqiy did bilan birga, axloqiy fazilatlar ham shakllanadi. Shuning uchun har bir tarbiyachi bolaga mos, yoshiga va milliy madaniyatga uyg'un bo'lgan kuylarni tanlashi, ularni estetik tarbiya vositasiga aylantirishi zarur.

Musiqiy tarbiya – bola shaxsini har tomonlama kamol toptirishda muhim omil sanaladi. Maqola doirasida olib borilgan kuzatuv va tahlillar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshdagi bolalar musiqaga sezgir bo'lib, ularning musiqiy didi aynan shu davrda shakllana boshlaydi. Bu jarayonda kuy va qo'shiqlar, ayniqsa xalq og'zaki ijodiga mansub namunalar pedagogik vosita sifatida alohida o'rin tutadi. Ular bolaga estetik zavq bilan birga axloqiy tushunchalarni ham singdiradi.

Zamonaviy pedagogikada musiqa faqat madaniy ko'nikma emas, balki bola psixologiyasi, til rivoji, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvchanligini ta'minlovchi vosita sifatida qaralmoqda. Shunga qaramay, ba'zi hollarda musiqiy tarbiya mashg'ulotlariga yetarli e'tibor berilmayapti, bu esa bolalarning musiqiy dunyoqarashiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Ayrim tadqiqotlar va amaliy tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, musiqa darslari faqat ijro yoki tinglash bilan chegaralanmasligi kerak. Unda bolalar bilan suxbat, harakatli o'yinlar, musiqiy taassurotlarini ifodalash kabi faol metodlar qo'llanilganda, bolalarning musiqaga bo'lgan munosabati yanada mustahkamlanadi.

Shuningdek, tarbiyachilar va musiqa o'qituvchilari xalq kuylarini tanlashda ularning mazmuniga, ritmik tuzilishiga, bolalarning yosh xususiyatlariga mosligiga alohida e'tibor qaratishi zarur. Bunday yondashuv nafaqat musiqiy didni, balki bolaning milliy ongini, madaniyatga hurmatini ham shakllantiradi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, maktabgacha ta'lim tizimida musiqa fanining ahamiyati kengaytirilib, kuy va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlarini amaliyotga samarali tatbiq etish muhim pedagogik vazifa sifatida ko'rilishi lozim.

Kuy va qo'shiqlar orqali maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy didni shakllantirish, ularning ma'naviy-estetik kamolotiga xizmat qiladi. Milliy musiqiy merosimizga boy asarlardan foydalanish bolalarni o'z milliy madaniyatiga hurmat ruhida tarbiyalashga zamin yaratadi. Shunday ekan, musiqiy tarbiya jarayonida pedagog kuy va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlaridan samarali foydalanishi lozim.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqiy didni shakllantirish jarayoni estetik tarbiya tizimining ajralmas qismi hisoblanadi. Ayniqsa, kuy va qo'shiqlar bolaning ruhiy-emotsional olamiga bevosita ta'sir etuvchi vosita bo'lib, ular orqali bolaning ichki dunyosi boyiydi, go'zallikka bo'lgan ehtiyoji shakllanadi. Xalq og'zaki ijodiga mansub qo'shiqlar – allalar, o'yin va mehnat qo'shiqlari bolaning ongiga yaqin bo'lgan sodda shaklda axloqiy g'oyalarni singdiradi. Bu esa o'z navbatida bolaning insoniy fazilatlarini – mehr-shafqat,

vatanparvarlik, tinchliksevarlik, do'stlik va halollikni ongli ravishda anglab yetishiga xizmat qiladi.

Maqolada ko'rsatib o'tilganidek, musiqa darslarida kuy va qo'shiqlardan samarali foydalanish, ularga mos didaktik metodlar tanlash, musiqiy eshituv, kuylash va harakatli mashg'ulotlar bilan uyg'unlashtirish orqali musiqiy didni shakllantirishga erishish mumkin. Shu sababli, musiqa o'qituvchilari uchun xalq qo'shiqlari tarbiyaviy resurs sifatida xizmat qilishi, ularni to'g'ri metodik yondashuvlar asosida darslarga kiritish zarur.

Xulosa qilib aytganda, kuy va qo'shiqlarning tarbiyaviy imkoniyatlarini chuqur anglagan holda, ularni didaktik va estetik maqsadlarga yo'naltirish orqali bolalarning musiqiy didini shakllantirish, estetik va axloqiy kamolotiga erishish mumkin. Bu esa musiqiy tarbiyaning zamonaviy ta'limdagi o'rni va ahamiyatini yana-da mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Mahmudova D. Musiqa mashg'ulotlarining metodik asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 2019. – 128 b.
2. Usmonova M. Maktabgacha ta'limda estetik tarbiya. – Samarqand: Zarafshon, 2021. – 140 b.
3. Raximova S. Xalq qo'shiqlari va bolalar musiqiy tarbiyasi. // Ilm va hayot. – 2022. – №5. – B. 30–34.
4. Karimova N. O'zbek xalq musiqasi va pedagogika. – Toshkent: Fan, 2020. – 156 b.
5. Sharipova G. Maktabgacha yoshdagi bolalarda estetik tarbiyani shakllantirishda milliy musiqa vositalaridan foydalanish. // Pedagogik mahorat. – 2023. – №3. – B. 41–44.
6. O'zbekiston Respublikasi maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida musiqa mashg'ulotlarini tashkil etish bo'yicha metodik tavsiyalar. – Toshkent, 2023.
7. Komilova Z. Bolalar musiqasi: didaktik va tarbiyaviy yondashuvlar. – Buxoro: Ilm ziyo, 2021. – 112 b.
8. Rasulova M. Musiqiy tarbiya darslarida xalq qo'shiqlaridan foydalanish metodikasi. // O'qituvchi gazetasi. – 2022. – 15-aprel.
9. G'anieva D. Estetik tarbiyada musiqaning o'rni va roli. – Andijon: AndMII nashriyoti, 2020. – 98 b.